

*Mindaugas Jurkynas**

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Regioninis bendradarbiavimas Europos ekonominėje erdvėje**

Straipsnyje vertinamos tarpusavio bendradarbiavimo galimybės tarp Europos Komisijos Regioninės politikos generalinio direktorato, Regionų komiteto, Europos laisvosios prekybos asociacijos ir Europos ekonominės erdvės valstybių. Studijoje aptarti regioninio bendradarbiavimo mechanizmai, sritys bei būdai, kaip padidinti tarpusavio bendradarbiavimo potencialą. Ši empirinė atvejo studija analizuoja ES regioninio bendradarbiavimo institucionalizavimą ir jo galimą plėtrą. Studija rodo, jog Europos Komisijos Regioninės politikos generalinio direktoratas ir Regionų komitetas bei Europos laisvosios prekybos asociacijos ir Europos ekonominės erdvės *modus operandi* tarpusavyje mažai tesusiję. Pirmos dvi institucijos rūpinasi sanglauda ir regioninių bendradarbiavimu tarp ES šalių ir jas sudarančių regionų, o dviejų pastarųjų tikslai yra dalyvavimas bendroje su ES vidaus rinkoje. Tačiau nors iš pirmo žvilgsnio šios struktūrinės ir funkcinės trajektorijos prasilenkia, minėtos organizacijos turi galimybes praplėsti tarpusavio bendradarbiavimą.

Įvadas

Rinkimai į Europos Parlamentą ir Lisabonos sutarties ratifikavimo procedūra atgaivino diskusijas apie ES reikšmę kasdieniame piliečių gyvenime ir apie susivienijusios Europos vaidmenį pasaulyje. ES, kaip vienas svarbiausių globalių veikėjų, susiduria su vidiniais bei išoriniais iššūkiais: finansinė ir ekonominė krizė, institucinė reforma, imigracija, visuomenių senėjimas, klimato kaita, energetinis saugumas, tarptautinis terorizmas ir organizuotas nusikalstamumas, ES plėtra, santykiai su pasaulinėmis ir regioninėmis galiomis ir pan.

Per paskutinius penkerius metus ES išsiplėtė nuo 15 iki 27 valstybių – padidėjo politinė, socialinė ir kultūrinė įvairovė, kuriai suderinti ES lygiu reikia efektyvaus ir dėmesingo institucijų darbo siekiant patenkinti ES piliečių gerovės, saugumo ir teisėtumo poreikius. Akylesnis stebėtojas paminėtų ES „demokratijos stoka“, t.y. piliečių poveikio politikai skirtumą lyginant su „eurokratinių“ ES sprendimo priėmimo institucijų poveikiu. Pasak Léonce Bekemans, „pilietinio aktyvumo demokratinėse sistemose mažėjimas yra susijęs su priklausymo bendruo-

* *Doc. dr. Mindaugas Jurkynas* – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentas. Adresas: Vokiečių 10, LT-01130 Vilnius, tel. +370 5 251 4139, el. paštas – mindaugas.jurkynas@tspm.vu.lt

** Straipsnis yra perrašyta 2009 m. kovo mėnesį Europos Parlamento užsienio reikalų komitete pristatyta studija „Regioninis bendradarbiavimas ir EEE (struktūros – DG Regio, Regionų komitetas); galimybės ir iššūkiai vystyti regioninį bendradarbiavimą tarp ES ir ELPA“ (2006/S 154-165848).

menei (vietinei, regioninei, nacionalinei ar europietiskajai) jausmo silpnėjimu.¹ Europos Sąjungoje veikia aibė institucijų, kurios atstovauja nacionalinius, regioninius ir vietinius interesus turinčioms organizacijoms ar atsižvelgia į jas. Kai kurios iš jų dalyvauja sprendimų formavimo ir priėmimo procese. Institucinė ES įvairovė sudaro sąlygas ieškoti pridėtinės vertės ir demokratijos deficito mažinimo būdų ir taip bandyti padidinti ES patrauklumą pasaulyje, pvz., tarp „turingųjų ir skeptiškųjų“ europiečių Europos laisvosios prekybos asociacijos (toliau – ELPA) šalyse. Kai kurios ES institucijos yra reikšmingos politikai ir demokratijai, o kai kurioms vis dar reikia rasti sinergijos galimybių.²

Šio straipsnio tikslas yra empiriškai įvertinti santykį ir bendradarbiavimo galimybes tarp Europos Komisijos Regioninės politikos generalinio direktorato (toliau – RPD), Regionų komiteto (toliau – RK) ir ELPA bei Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE) šalių. Straipsnyje bus pristatyti esami regioninio bendradarbiavimo mechanizmai, apibrėžiant RPD, RK, ELPA ir EEE funkcijas, veiklos ir atsakomybės ribas, ir išryškintos sritys bei būdai, kur ir kaip aukščiau išvardytos organizacijos gali rasti tarpusavio bendradarbiavimo sričių – jų išorinės veiklos vektorių ir bendradarbiavimo liestinių. Minėtos institucijos yra išsamiai analizuotos, tačiau jų bendradarbiavimo galimybės ir sinergijos paieškos lieka mažai tirta sritis. Ši empirinė atvejo studija analizuoja koncentruotą ES regioninio bendradarbiavimo institucionalizavimą ir jo galimą plėtrą. Lietuvai, besiruošiančiai pirmininkauti Europos Sąjungai 2013 m., praverstų papildoma ES ir ELPA santykių analizė. Be to, 2008–2009 m. stiprėjant tokiems išoriniams ES vektoriams kaip Rytų kaimynystė, Viduržemio jūros sąjunga bei Baltijos jūros strategija, ir Islandijai bandant politiškai priartėti prie ES, dera apžvelgti galimybes, kaip plėsti ES bendradarbiavimą su „turingais“ kaimynais, kurie gali turėti įtakos Europos tapatybei bei ES tarptautiniam svoriui. Straipsnyje pirma bus aptartas ES institucijų, RPD ir RK struktūros, funkcijos, galimybės bendradarbiauti su ELPA šalimis, o panagrinėjus ELPA ir EEE veiklos sandarą bus ieškoma galimybių didinti bendradarbiavimą tarp minėtų institucijų.

1. Regioninės politikos direktorato išoriniai vektoriai

ES kaip „megaregiono“ sandara leidžia plėsti bendradarbiavimą su kaimyniniais regionais ir organizacijomis institucinio dialogo forma, įtraukiant įvairaus lygmens politinį atstovavimą. Naujai institucionalizuotas bendradarbiavimas tarp RPD, RK, ELPA ir EEE gali demonstruoti „naują susitarimą“³

¹ Bekemans L., *Intercultural Dialogue, Democracy & Active Citizenship in Europe, 2008*, http://www.cor.europa.eu/COR_cms/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentID=746137e4-4ffb-43b0-b18a-13f698bc25e9, 14 01 2009.

² Hix, S., *What's wrong with the European Union and how to fix it*, Cambridge Malden, Polity Press, 2008.

³ Haas, E. B., The Study of Regional Integration, in Lindberg, L. N. and Scheingold, S. A. eds, *Regional Integration*, Cambridge, Prentice-Hall, 1971.

bandant spręsti Europos Bendrijai ir jos partneriams išskylančius ekonominius, politinius ir socialinius iššūkius. Išplėstas regioninis bendradarbiavimas gali veikti išitraukusių pusių elgseną, kurti naujas bendravimo normas ir galbūt papildyti kintančią europinę tapatybę nauja gera praktika ir bendros veiklos sinergija. Nuolatinis bendradarbiavimas, be to, gali pakeisti veikėjų suvokimą apie save bei partnerius.

„Švelnioji“, t.y. nežadanti visiškos narystės, integracija Europoje vyksta ir gali būti tobulinama analizuojamoms institucijoms prisidedant prie bandomųjų „naujos kaimynystės“ projektų, apimančių mažiau į politinę ES dimensiją įtrauktas ELPA šalis. Europos Sąjunga, žinoma, yra tokio bendradarbiavimo lyderė ir nustato „žaidimo taisykles“, kurio metu vyksta nuolatinis partnerių apsikeitimas informacija, abipusiškai aktualios problemos sprendžiamos bendrai, o partneriai skatinami ieškoti bendrų išeičių. Dėl to kyla poreikis išryškinti RPD, RK, ELPA ir EEE vaidmenis bei potencialą siekiant sukurti tankesnę ir pridėtinę vertę turintį bendradarbiavimo tinklą Europoje. Kitame poskyryje bus rašoma apie RPD funkcijas ir išorinių vektorių paiešką.

Pagrindinis RPD tikslas yra sumažinti išsivystymo tarp regionų bei valstybių skirtumus Europos Sąjungoje ir sustiprinti ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą. Sanglaudos politika skatina konkurencingumo ir užimtumo didinimą ir apskritai orientuojasi į Europos Komisijos strateginius tikslus, t.y. gerovę ir solidarumą.⁴ Remiantis RPD metiniu planu 2008 metams, Europos sanglaudos politika siekė skatinti ūkio augimo potencialą mažiausiai išsivysčiusiose ES šalyse narėse ir regionuose, stiprinti regionų konkurencingumą bei patrauklumą, užimtumo gebą, remti intensyvesnę ES teritorinę integraciją siekiant subalansuotos ir tvarios plėtros⁵ ir padėti ES šalims kandidatėms ir galimoms kandidatėms suderinti jų standartus ir viešąją politiką, įskaitant bendradarbiavimą abipus sienos, su ES normomis.⁶

RPD yra atsakingas už Europos regioninės plėtros, Sanglaudos fondus bei Pasirengimo narystei struktūrinės politikos programą – visu tuo remiantis skirstomos išmokos. Iš Europos regioninės plėtros fondo lėšų finansuojamas investicijų skatinimas, iš Sanglaudos fondo lėšų – transporto infrastruktūros ir aplinkosaugos projektai, o Programa padeda šalims kandidatėms vystyti transporto tinklus ir pagerinti aplinkosaugos infrastruktūrą.⁷ Reguluodamas

⁴ Regioninė politika yra pagrindinė priemonė, padedanti įgyvendinti Lisabonos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategiją.

⁵ To siekiama vykdant bendrus bendradarbiavimo abipus sienos projektus vietos vystymuisi remti, orientuojantis į skiriančių sienų poveikio mažinimą; skatinant transnacionalinius veiksmus, kurie prisideda prie integruoto teritorinio vystymosi, susijusio su Bendrijos prioritetais, ir nustatant efektyvesnę apsikeitimą patirtimi ir gera praktika atitinkamu teritoriniu lygmeniu, remiantis iniciatyva „Regionai ekonominiams pokyčiams“.

⁶ Metinis veiklos planas 2008 m. http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/document/amp2008_en.pdf, 15 01 2009.

⁷ Direktoratas yra taip pat atsakingas dar už tris sritis: ES solidarumo fondą, kuris teikia skubią pagalbą stichinių nelaimių atveju; atokiausių regionų koordinavimo grupę, kuri skatina ES veiksmus paremiant minėtus regionus dėl jų nepalankios geografinės padėties; ES indėlio Tarptautiniame Airijos fonde valdymą, kurio lėšos skiriamos taikos ir sutaukymo procesui Šiaurės Airijoje.

struktūrinius fondus RPD koordinuoja savo veiklą su Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių bei dalinai su Žemės ūkio ir kaimo plėtros bei Jūrų reikalų ir žuvininkystės generaliniais direktoratais. Europos sanglaudos politika 2007–2013 metams buvo smarkiai reformuota ir šiuo metu orientuojasi į didesnę decentralizaciją. Politikos įgyvendinimas tapo paprastesnis, taip pat akcentuojama partnerystė tarp Komisijos bei nacionalinio ir regioninio lygmens institucijų. 2007–2013 m. RPD planuoja efektyviai įgyvendinti 335 programas ir apie 900 svarbių projektų, įskaitant 7 nacionalines programas ir apie 45 svarbius projektus šalyse kandidatėse, 12 bendradarbiavimo abipus sienos programų tarp ES narių ir šalių kandidačių ir galimų šalių kandidačių.⁸ Pažvelgus giliau, šio generalinio direktorato struktūra ir funkcijos iš esmės buvo orientuotos į ES vidų ir nevystė tiesioginio bendradarbiavimo su ELPA ir EEE organizacijomis ir jas sudarančiomis šalimis. Kitame poskyryje bus rašoma apie RK vaidmenį bendradarbiaujant su ELPA.

2. Regionų komiteto vaidmuo vystant regioninį ir subregioninį bendradarbiavimą

RK, kaip, beje, ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, yra patariamoji ES institucija, įsteigta 1994 metais. RK atstovauja ES šalių narių subregionams. Komitetą sudaro ketveriems metams išrinkti 344 nariai. Kiekvienai ES valstybei Komitete atstovauja nuo 5 iki 24 narių (atstovų skaičius proporcingas gyventojų skaičiui). RK nariai yra ES šalyse narėse išrinkti vietos ar regionų valdymo struktūrų atstovai, kurie per Komitetą, remdamiesi europeizacija kaip dvikrypčiu modeliu,⁹ gali pasinaudoti su ES susijusiomis patirtimis ir įtraukti vietinę ir regioninę problematiką į Briuselio darbotvarkę. Komitetas vadovaujasi subsidiarumo, artumo ir partnerystės principais. Kaip patariamoji institucija RK gali komentuoti naują ir rengiamą ES įstatymų leidybą, kadangi apie tris ketvirtadalius ES įstatymų yra įgyvendinami vietos ar regioniniu lygiu, ir įtraukti vietos ir regionines valdžios struktūras į diskusijas apie ES vidaus ir išorinę politiką. Komitetą sudaro: Biuras, renkamas iš 60 narių. Biuras atsakingas už RK politinės programos įgyvendinimą; 6 komisijos¹⁰ – 1. Teritorinės sanglaudos politikos. 2. Ekonomikos ir socialinės politikos. 3. Tvarių plėtros. 4. Kultūros, švietimo ir mokslinių tyrimų. 5. Konstitucinių reikalų, Europos valdymo ir laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės. 6. Išorės santykių

⁸ Be to, 2007–2013 m. sanglaudos politikos programose yra numatytos keturios iniciatyvos: 1. JASPERS: Jungtinė parama Europos regionų projektams; 2. JEREMIE: Jungtinė Europos parama smulkių ir vidutinių įmonių plėtrai; 3. JESSICA: Jungtinė Europos parama tvarioms investicijoms miestuose ir 4. Smulkaus kreditavimo iniciatyva.

⁹ Flockhart, T., *Europeanization: the myths and the facts*, *Public Policy Research*, vol. 13, 2, 2006.

¹⁰ Komitete veikia keturios politinės grupės, atspindinčios pagrindines Europos „politines šeimas“: Europos socialistų partija, Europos liaudies partija, Liberalų ir demokratų aljanso už Europą grupė ir Sąjunga už tautų Europą – Europos aljansas.

ir decentralizuoto bendradarbiavimo.¹¹ RK komisijos nagrinėja pasiūlymus, kuriuos Komitetas gauna iš Europos Komisijos, ir rengia nuomonių projektus. Šie projektai siunčiami į RK plenarinę asamblėją, kuri priima parengtus projektus daugumos narių pritarimu ir taip suformuotą nuomonę siunčia Europos Komisijai, Europos Parlamentui bei Europos Sąjungos Tarybai. Komisija ir Taryba privalo konsultuotis su Komitetu tuomet, kai nauji politiniai pasiūlymai gali turėti įtakos regioninio ir vietos lygmens politikai – ekonominės ir socialinės sanglaudos, transeuropinės infrastruktūros tinklų, sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros, užimtumo, socialinės politikos, aplinkos, transporto bei profesinio lavinimo srityse. Komisija ir RK dar 2005 m. lapkričio mėnesį susitarė bendradarbiauti, bet šis susitarimas neapėmė RPD, ELPA ar EEE organizacijų ar šalių. Kita vertus, jame įvardyta išorinė ES dimensija: Komitetas gali reikštis išorinėje ES veikloje, kur vietos ir regioninė valdžia yra pripažinti instituciniai veikėjai. Komiteto bendradarbiavimas su Komisija akcentuoja tokias sritis, kaip parama ES plėtrai ir dalyvavimas plėtros politikoje, parama ES kaimynystės politikai, vietos ir regioninės demokratijos skatinimas trečiojoje šalyse, ypač šalyse kandidatėse ir kaimyninėse valstybėse, decentralizuoto ir bendradarbiavimo abipus sienos skatinimas ir vystymas.¹²

Žvelgiant subregioninio bendradarbiavimo požiūriu, 2008 m. gruodžio mėnesį RK pasirašė bendrų interesų¹³ 2008–2011 m. deklaraciją su Baltijos jūros valstybių bendradarbiavimo organizacija, Baltijos miestų sąjunga ir Baltijos jūros salų tinklu, siekdamas aktyvinti bendradarbiavimą.¹⁴ RK bendradarbiavimo praplėtimas apėmė tris Baltijos jūros regiono organizacijas, atstovaujančias vietos ir regionų lygiams.¹⁵ Jos skiria po vieną atstovą į RK ir bendradarbiauja septyniose srityse, tai: 1. Ekspertizės įtraukimas į Komiteto pasirinktas sritis. 2. Europos Komisijos ir regionų bei vietos valdžios asociacijos dialogas. 3. Dalyvavimas konferencijose ir panašioje veikloje. 4. Jungtinė veikla komunikacijos ir abipusiškai svarbioje politikoje. 5. Jungtinė veikla RK atsakomybės srityse rūpinantis vietos ir regioniniais interesais bei atliekant subsidiarumo taikymo stebėseną. 6. Jungtinės pastangos stiprinti regioninį dalyvavimą Šiaurės dimensijoje. 7. ES strategijos Baltijos jūros regionui vystymas.

¹¹ RK veikia dar du komitetai: 1. Administracinių ir finansinių reikalų komitetas, kuris siekia pagerinti santykius su ES biudžetą formuojančiomis institucijomis, stengiantis, jog būtų atsižvelgta į RK prioritetus ir 2. Ad hoc laikinoji komisija ES biudžeto peržiūrai, kuri, savo ruožtu, pateikia RK plenarinei sesijai RK nuomonės dėl ES biudžeto peržiūros projektą; užtikrina, kad įvairios RK komisijų nuomonės ir oficialios deklaracijos yra suderintos; veikia kaip politinis tarpininkas su kitomis institucijomis ir išoriškai atstovauja Regionų komitetui diskutuojant dėl ES finansinės sandaros.

¹²Bendradarbiavimo sutartis tarp Regionų komiteto ir Europos Komisijos, http://www.cor.europa.eu/COR_CMS/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentid=d9d6dec2-b85e-48c4-a939-dc418e675894, 26 01 2009.

¹³ Bendrų interesų deklaracija, 2008–2011 m. http://www.cor.europa.eu/COR_cms/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentID=f1335773-1096-4253-b369-bd37dfd5c292 28 01 2009

¹⁴ Panašią deklaraciją RK ir Baltijos jūros valstybių subregioninio bendradarbiavimo organizacija pasirašė ir 2007 m. vasarį.

¹⁵ BJVSB ir Baltijos miestų sąjunga apima subregioninius vienetus ir miestus tik vienintelėje ELPA šalyje narėje – Norvegijoje.

Kaip minėta, Europos Komisija iniciavo vadinamąjį dialogą su regionų bei vietos valdžios asociacijomis.¹⁶ Šio dialogo tikslas – pagerinti įstatymų leidybą, užtikrinant, jog regionų ir vietos valdžios asociacijų nuostatos būtų įtrauktos iki formalaus sprendimų priėmimo proceso pradžios, užtikrinti geresnį ES politikos gairių supratimą ir padidinti pačios ES skaidrumą ir reikšmę ES piliečiams. Komisija kreipėsi į RK su prašymu bendradarbiauti su asociacijomis ir nustatyti dalyvavimo dialoge kriterijus. Komisija taip pat laiko Komitetą pagrindine institucija, kuri nustato interesų sąsajas ir siūlo Europos ir nacionalinėms asociacijoms svarbias temas. Nuo 2002 m. RK vaidino pagrindinį vaidmenį šiame dialoge koordinuodamas įvairių diskusijų rengimą ir šioje srityje bendradarbiaudamas su Europos Komisija ir asociacijomis tiek ES, tiek už jos ribų. Dialogas yra atviras visoms Europos regionų ir vietos valdžios asociacijoms. 2006–2008 m. įvyko dešimt struktūrinio dialogo susitikimų tarp minėtų asociacijų ir Europos Komisijos.¹⁷ RK į dialogą bei savo veiklą aktyviai įtraukė savo partnerius bei parengė nemažai bendrų veiksmų planų. Iš ELPA valstybių bendradarbiauja Centrinųjų Alpių veiklos bendruomenė (Arge Alp), apimanti Šveicarijos Graubiundo (pr. Grisons), Sankt Galeno (pr. Saint-Gall) ir Tičino (it. Ticino) kantonus, paminėtinas Baltijos jūros valstybių bendradarbiavimo organizacijos bendradarbiavimas su regioninėmis Norvegijos valdžios institucijomis.¹⁸

Kita ES iniciatyva, irgi orientuota į ES vidų, buvo debatų apie institucinius pokyčius Europoje ir naujausias sutartis surengimas. Po 2005 m. Konstitucinei sutarčiai Europai nepritarusių referendumų Prancūzijoje ir Nyderlanduose, Europos Komisija inicijavo vadinamąjį „3D planą“ (Demokratija, Debatai, Dialogas), kuriuo remiantis diskusijomis apie Europos ateitį regionų ir vietos lygmeniu siekta suaktyvinti visuomenės išitraukimą. Komisija kreipėsi į RK, kviesdama jį imtis pagrindinio vaidmens šiame reikale, ir Komitetas paskyrė vadovaujantį asmenį kiekvienai bandomajai šaliai (Portugalijai, Ispanijai, Prancūzijai, Slovėnijai, Airijai, Jungtinei Karalystei, Vokietijai, Vengrijai ir Danijai), kuris koordinavo darbus su Komisijos atstovybėmis ES šalyse narėse. RK taip pat kvietė savo nacionalines delegacijas išitraukti į šį procesą.¹⁹

2006 m. liepos mėnesį Europos Parlamentas ir Taryba, aktyviai dalyvaujant RK, įkūrė teritorines Europos bendradarbiavimo grupes (toliau – TEBG),

¹⁶ Europos Komisija, remdamasi įsipareigojimais, įvardytais baltojoje knygoje dėl Europos valdymo, 2003 m. gruodį priėmė komunikatą dėl dialogo su vietos ir regioninės valdžios asociacijomis siekiant formuoti ES politiką (COM(2003) 811 final). Šis dialogas yra nauja konsultacijų forma iki ES įstatymų priėmimo.

¹⁷ Ankstesni dialogo susitikimai 2006–2008 metais: <http://www.cor.europa.eu/pages/EventTemplate.aspx?view=folder&id=f6c524ce-0d60-4141-977d-389af3852740&sm=f6c524ce-0d60-4141-977d-389af3852740>, 29 01 2009.

¹⁸ Informacija apie Europos organizacijų, atstovaujančių vietos ir regionų valdžiai, veiklą, atstovus ir darbotvarkes 2009 m. pirmam pusmečiui, http://www.cor.europa.eu/cor_cms/ui/viewdocument.aspx?siteid=default&contentid=bac07f91-c90a-4527-b8da-3f4e1ad80858, 29 01 2009.

¹⁹ RK surengtoje 2006 m. apklausoje vietos ir regioninių veikėjų buvo prašoma pakomentuoti 3D planą. Tarp 66 atsakymų trys buvo iš Šveicarijos (Regio Basiliensis). <http://www.cor.europa.eu/pages/EventTemplate.aspx?view=folder&id=bdebadda-9abd-49f5-ba5d-2b6b1750e7c4&sm=bdebadda-9abd-49f5-ba5d-2b6b1750e7c4>, 30 01 2009.

kurios tapo nauja teisine priemone remti transnacionaliniam, tarpregioniniam ir abipus sienos bendradarbiavimui²⁰. Jų įkūrimas žymėjo naują postūmį regioniniame bendradarbiavime, kadangi TEBG tapo pirmąja reguliuojamąja ES priemone, paskatinusia skirtingų Europos šalių institucijas bendradarbiauti šioje srityje. Žvelgiant teisiškai į bendradarbiavimą abipus sienos šios grupės yra teritorinio bendradarbiavimo vedliai.²¹ Skirtingai nuo grupių, kurios aprėpė panašaus pobūdžio bendradarbiavimą iki 2007 m., TEBG suteikia galimybes regionų ir vietos valdžiai ir kitoms viešojo sektoriaus institucijoms iš skirtingų ES šalių įsteigti bendradarbiavimo grupes nuo 2007 m. rugpjūčio. Šių grupių nariai gali būti ES šalys narės, jų regionų ar vietos valdžios organai, asociacijos ar kitos viešojo sektoriaus organizacijos. Aptariama iniciatyva leidžia valstybinėms institucijoms teikti bendras paslaugas be išankstinio tarptautinio susitarimo. Šios grupės organizuoja ir administruoja įvairias bendradarbiavimo priemones su ES parama arba be jos. Siekiant atlikti šiuos uždavinius, TEBG gali kurti savo struktūras, rinkti lėšas ir įdarbinti žmones. RK vykdo konsultacinę funkciją bendradarbiavimo abipus sienos srityje. TEBG įkūrė Ekspertų grupę, kuri analizuoja ir stebi grupių veiklas ir veikia kaip tiltas tarp institucijų ir specialistų. Ekspertų grupė prižiūri nuostatų priėmimą ir įgyvendinimą šalių narių lygiu, siekia palengvinti apsikeitimą TEBG įkūrimo patirtimi ir dalytis geros praktikos žiniomis, nustatyti TEBG potencialą vystant teritorinę sanglaudą bei teritoriniu lygmeniu pagerinti bendravimą dėl TEBG galimybių ir iššūkių.²²

Kitas geros praktikos pavyzdys buvo RPD ir RK iniciatyva suorganizuoti septintąsias atvirų durų dienas 2009 m. spalį Briuselyje. Šio renginio tikslas – suburti atstovus, sprendimų priėmėjus, ekspertus regioninės politikos specialistus ir bankininkystės, verslo, akademinio pasaulio, NVO, ES institucijų bei žiniasklaidos atstovus aptarti bendrų iššūkių ES regionams; sudaryti sąlygas vystyti ES sanglaudos politikos ir jos finansinių priemonių valdymo gebą; palengvinti bendradarbiavimą ir tinklų kūrimą tarp regionų, miestų, remiantis jau turima gera patirtimi. Ši bendravimo platforma apima per 7000 vietos, regionų, nacionalinių ir ES sprendimų priėmėjų bei ekspertų. Galiausiai RK, ieškodamas sąlyčio taškų su EEE ir ELPA, kartais organizuoja konferencijas ir seminarus siekdamas informuoti regionų ir vietos valdžią naujose ES šalyse narėse apie EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų galimybes. Visgi RK komiteto sąlytis su ELPA yra labai nedidelis dėl institucijos veiklos orientacijos Europos Sąjungoje. Kitame poskyryje bus atskleista ELPA reikšmė gilinant bendradarbiavimą su aukščiau aprašytais ES institucijomis.

²⁰ Reglamentas 1082/2006/EC.

²¹ Levrat, N. et al., *The European Grouping Of Territorial Cooperation*, 2007, http://www.cor.europa.eu/COR_cms/ui/ViewDocument.aspx?siteid=default&contentID=a0ba4bb0-c621-4b36-83c8-2a6aa5db5b4f 30 01 2009.

²² TEBG Ekspertų grupė, <http://www.cor.europa.eu/pages/EventTemplate.aspx?view=folder&id=4cdd9dc3-783a-4ec2-916a-028dfdb4b61b&sm=4cdd9dc3-783a-4ec2-916a-028dfdb4b61b> 30 01 2009.

3. Europos laisvosios prekybos asociacija ir regioninis bendradarbiavimas

Siekiant išsiaiškinti, ar tik ES aptartos institucijos stokojo išorinės dimensijos bendradarbiavimui su ELPA, verta pasidomėti, kiek ELPA sandara leidžia gilinti santykius su ES daugiau nei jie nustatyti EEE sutartimi. ELPA yra tarpvyriausybinių organizacijų, įkurta laisvajai prekybai ir ekonominei integracijai skatinti, siekiant naudoti keturiems dabartiniams organizacijos nariams – Islandijai, Lichtenšteinui, Norvegijai ir Šveicarijai. Žvelgiant į šios institucijos istoriją, ELPA konvenciją Stokholme dar 1960 m. sausį pasirašė Austrija, Danija, Norvegija, Portugalija, Šveicarija ir Jungtinė Karalystė. Suomija prisijungė 1961 m., Islandija – 1970 m. o Lichtenšteinas – 1991 m. Plečiantis Europos Bendrijai, Jungtinė Karalystė ir Danija, tapdamos Europos Bendrijos (EB) narėmis, 1973 m. išstojo iš ELPA – tą patį padarė Portugalija (1986 m.) ir Austrija, Suomija ir Švedija (1995 m). Stokholmo konvencija²³ sudaro teisinę prekybos prekiomis ir paslaugomis liberalizavimo pagrindą tarp ELPA šalių narių. Tuometinis organizacijos įkūrimas buvo ekonominis atsakas politiškai stiprėjančiai Europos Ekonominei Bendrijai, su kuria santykiečiai ELPA institucijai buvo svarbūs nuo pat jos įkūrimo. Aštuntajame XX a. dešimtmetyje ELPA šalys sudarė laisvosios prekybos sutartis su EB šalimis ir 16 laisvosios prekybos sutarčių – su kitomis pasaulio šalimis iki 2008 m. EEE susitarimas buvo pasiektas 1994 m., o ES–Šveicarijos dvišalė sutartis – 1999 m.²⁴ EEE sutartis leidžia trims ELPA šalims (Islandijai, Lichtenšteinui, Norvegijai) dalyvauti ES vidaus rinkoje.²⁵ Šveicarija nėra EEE narė, bet turi stebėtojo statusą pagal minėtą dvišalę sutartį.

Pagrindinės ELPA institucijos yra Taryba, Patariamieji organai ir Sekretoriatas. Taryba yra valdančioji institucija, neturinti viršnacionalinių galių, ir yra atsakinga už ELPA vidaus santykius ir bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis. Joje šalys narės konsultuojasi, derasi ir veikia kartu. Tarybos veikla siekiama plėtoti santykius su kitomis valstybėmis, jų sąjungomis ir tarptautinėmis organizacijomis, teikti politines ELPA darbo gaires, ypač laisvosios prekybos ir EEE sutarties srityse.

Taryba yra atsakinga už administracinę ir biudžetą sritis ir rengia nuolatinius susitikimus ministrų ir ambasadorių lygiu. Devyni komitetai ir septynios ekspertų grupės padeda Tarybai. Patariamiosios institucijos yra ELPA Konsultacinis komitetas, susidedantis iš pramonės ir darbuotojų atstovų, bei ELPA Parlamentinis komitetas, kurio nariai yra ELPA šalių parlamentariai.

²³ ELPA Konvencija buvo atnaujinta Vaduce 2001 m. ir įsigaliojo 2002 m. Joje yra keletas pakeitimų, kurių svarbiausias yra taisyklių ir principų, nustatytų tarp ES ir trijų EEE ELPA šalių EEE susitarime bei tarp ES ir Šveicarijos dvišalėje sutartyje, integracija.

²⁴ Šiandien ELPA prižiūri ELPA Konvenciją (ELPA vidaus prekyba) ir EEE sutartį (ELPA-ES santykiai).

²⁵ Iš pradžių visos ELPA valstybės dalyvavo susitarime su EB, tačiau vėliau Šveicarija nusprendė nedalyvauti naujoje institucijoje ir, papildant 1972 m. laisvosios prekybos sutartį, sudarė 7 dvišales sutartis su ES, kurios sudaro ekonominių santykių, reguliuojančių daugiau nei ELPA Konvencija, pagrindą. Be to, Šveicarija pasiūlė Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai taikyti tą patį traktavimą kaip ir ES šalims abipusiškumo pagrindais. <http://www.efta.int/content/legal-texts/efata-convention/detailed-overview>, 31 01 2009.

Prie ELPA tai pat veikia Priežiūros tarnyba ir Teismas. Be to, galima paminėti Auditorių valdybą, kuri prižiūri Sekretoriatą, Priežiūros tarnybą ir Teismą bei palaiko ryšius su Auditorių rūmais vykdamt EEE ELPA finansinius įnašus į ES biudžetą. Kitame poskyryje nagrinėjamas su ELPA ir ES bendradarbiavimu susijusios EEE vaidmuo.

4. Europos ekonominė erdvė – nauja erdvė regioniniam bendradarbiavimui?

Kaip minėta, EEE organizacija leidžia trims ELPA šalims (Islandijai, Lichtenšteiniui ir Norvegijai) dalyvauti ES vidaus rinkoje be sprendžiamojo balso teisės. Šveicarija referendume pasirinko nedalyvauti EEE veikloje. EEE sutartis apima vadinamąsias „keturias laisves“ (prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo). Socialinė ir aplinkos politika, vartotojų apsauga, konkurencija ir valstybės parama taip pat apimamos EEE sutarties. Bendra žemės ūkio ir žuvininkystės politika, Muitų sąjunga, Bendrosios prekybos politika, Bendroji užsienio ir saugumo politika, Teisingumas ir vidaus reikalai ir Pinigų sąjunga nėra EEE sutarties dalis, nors yra taisyklės, reguliuojančios žemės ūkio ir žuvininkystės produktų prekybą ar ELPA šalių narystę Šengeno erdvėje.²⁶ EEE veikla remiasi homogeniškumo principu, kuris grindžiamas *acquis communautaire* įtraukimu į EEE sutartį. Po įstatymo ES priėmimo EEE jungtinis komitetas nusprendžia papildyti EEE sutartį, kurios pakeitimus EEE ELPA valstybės įgyvendina nacionaliniu lygiu. ELPA valstybės taip pat finansiškai prisideda prie ekonominių ir socialinių nelygumų mažinimo EEE mastu. Šiuo metu EEE priklauso 27 ES šalys ir trys minėtos ELPA valstybės. Bendradarbiavimas tarp jų vykdomas bendrose veiklose, pvz., ELPA dalyvauja ES programose²⁷ ir įvairių agentūrų (aplinkos, medicinos, geležinkelių ir kt.) veikloje. Antai kiekvienais metais daugiau nei 1500 organizacijų, viešojo sektoriaus institucijų EEE ELPA šalyse dalyvauja daugelyje ES programų, projektų ir tinklų, kurių diapazonas driekiasi nuo jaunimo mainų programų ir tyrimų iki visuomenės sveikatos ir skaitmeninio turinio vystymo sričių. Šveicarija savo ruožtu gali dalyvauti tyrimų ir žinias-klaudos programose. Kitos bendros veiklos ES programos yra, pvz., Septintoji bendroji programa, Mokymosi visą gyvenimą programa, Konkurencingumo ir inovacijų programa ir t.t., bet RPD ir RK indėlis čia minimalus. EEE ELPA šalių dalyvavimas atnešė naudos abiem pusėms. ELPA dalyviai galėjo rasti partnerių ES šalyse, o programos suteikė galimybes Europos Sąjungai naudotis ELPA ekspertize, gera praktika bei finansiniais indėliais.

EEE sutartis leidžia EEE ELPA šalims dalinai veikti ES įstatymų leidybą pradinėje stadijoje dalyvaujant Komisijos ekspertų grupėse ir komitologijos komitetuose. Ekspertų grupės sudaromos siekiant gauti patarimų ir paramos

²⁶ „Tai yra ELPA“, <http://www.efta.int/content/publications/this-is-efta/this-is-efta-2008>, 31 01 2009.

²⁷ EEE-ES programos, <http://www.efta.int/content/eea/eu-programmes>, 31 01 2009.

Europos Komisijai rengiant naujus įstatymus, kurie vėliau priimami kartu su ES Taryba ir Europos Parlamentu. Kadangi EEE ELPA valstybės turi santykinai mažai įtakos sprendimų priėmimui, jos stengiasi paveikti naujų ES įstatymų rengimą. Komisija, rengdama naujų įstatymų pasiūlymus, yra įpareigota kreiptis į išorinius šaltinius. EEE susitarime numatyta, jog EEE ELPA šalių ekspertai gali reaguoti į Komisijos iniciatyvas dalyvaudami Komisijos komitetuose, ekspertų grupėse ir patariamąsiose institucijose. EEE ELPA šalių atstovai dalyvauja komitologijos, programų ir kituose reikalinguose komitetuose. Komitologijos komitetai padeda Europos Komisijai laikytis subsidarumo principų, programų komitetai yra atsakingi už ES programų, esančių už minėtų keturių laisvių ribų, vykdymą ir administravimą. EEE ELPA ekspertų dalyvavimas ES komitetuose užtikrina apsigėtimą informacija apie būtinybę įtraukti naujus ES įstatymus į EEE sutartį, padeda EEE ELPA šalims įgyvendinti naujus ES įstatymus ir nors šiek tiek veikti *acquis* raidą ir ES programų administravimą.

Verta detaliau aptarti kitas tris su EEE susijusias ELPA institucijas, ieškant galimų institucinio sąlyčio taškų su RPD ir RK. Egzistuoja nuolatinis ELPA šalių komitetas, ELPA Priežiūros tarnyba ir ELPA Teismas. Nuolatiniam komitete ELPA narės tariasi ir ieško bendros pozicijos prieš susitinkamos su ES atstovais EEE Jungtiniame komitete. Nuolatiniam komitete dalyvauja trijų ELPA valstybių ambasadoriai prie ES ir stebėtojai iš Šveicarijos bei ELPA Priežiūros tarnybos.²⁸ Pastaroji savo ruožtu stengiasi užtikrinti, kad Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija gerbtų savo išipareigojimus, nustatytus EEE sutartimi. ELPA Teismas sprendžia su EEE ELPA šalimis susijusius reikalus ir atsižvelgia į pažeidimus, kuriuos, vėlgi, remiantis EEE sutartimi, nustato ELPA Priežiūros tarnyba. Teismas taip pat sprendžia nesutarimus tarp EEE ELPA šalių.²⁹

Dviejų ramsčių struktūra su EEE ir ELPA organizacijomis apibūdina institucinę EEE sandarą. Pagrindinius sprendimus EEE mastu priima keturios bendros institucijos: Jungtinis komitetas, Taryba, Jungtinis parlamentinis komitetas ir Konsultacinis komitetas. Jungtinis komitetas prižiūri EEE sutarties vykdymą. Jis padeda apsigėisti požiūriais ir įtraukti ES įstatymus į EEE sutartį. Jungtinį komitetą sudaro EEE ELPA šalių ambasadoriai prie ES, Europos Komisijos ir ES šalių atstovai.³⁰ EEE Taryba sudaryta iš užsienio reikalų ministrų *trejeto* formatu (buvusi, esama ir būsima šalis pirmininkė ES Taryboje), aukščiausi ES pareigūnai atsakingi už išorinius ES santykius. Taryba suteikia politinį postūmį tobulinant EEE sutartį ir gaires EEE Jungtiniam komitetui. Politinis dialogas

²⁸ Komitete veikia penki pakomitečiai ir kelios darbo grupės.

²⁹ Institucija taip pat svarsto ELPA Priežiūros tarnybos priimtas apeliacijas ir reiškia patariamąją nuomonę EEE ELPA šalių teismams EEE taisyklių interpretacijos atvejais.

³⁰ Jungtiniam komitetui padeda keturi pakomitečiai bei ekspertų ir darbo grupės. Šis komitetas pristato metinę veiklos ataskaitą apie EEE sutarties funkcionavimą. EEE Jungtinis komitetas, <http://www.efta.int/content/eea/institutions/eea-joint-committee>, 01 02 2009.

Taryboje vyksta įvairiomis užsienio politikos temomis.³¹ Jungtinis parlamentinis komitetas ir Konsultacinis komitetas, kuriuose Šveicarija turi stebėtojo statusą, yra konsultaciniai organai. Pirmasis sudarytas iš Europos Parlamento atstovų ir EEE ELPA šalių parlamentarų, o antrajame renkasi ELPA Konsultacinio komiteto ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nariai.

Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija finansiškai prisideda prie EEE veiklos už galimybes dalyvauti vieningoje EEE rinkoje. Finansiniai mechanizmai buvo įkurti 2004 m. susiejant tai su tuometine ES ir EEE plėtra. Naudodamosi šiais mechanizmais viešojo sektoriaus institucijos ir verslo atstovai Vidurio ir Pietų Europoje gali kreiptis dėl paramos, o Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos institucijos gali dalyvauti kartu kaip projekto partneriai. EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai (Norvegijos indėlis – 95%), susidedantys iš Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos lėšų, finansuoja sanglaudos tikslus. Prioritetas teikiamas akademiniam tyrimams, Europos kultūros paveldo išsaugojimui, žmoniškųjų išteklių vystymui, sveikatos, aplinkos ir vaikų apsaugai, tvariai plėtrai, Šengeno ir teisingumo reikalams, bendradarbiavimui abipus sienos, regioninei politikai bei *aquis communautaire* įgyvendinimui. Penkerių metų laikotarpiu iki 2009 m. balandžio EEE finansinė priemonė skyrė 672 milijonus eurų penkiolikai Vidurio ir Pietų Europos valstybių. Norvegijos finansinis mechanizmas atseikėjo papildomus 567 milijonus eurų ES narėms, įstojusioms 2004 m., ir 68 milijonus eurų Bulgarijai ir Rumunijai, kurios ES narėmis tapo 2007 m.

Vietoj išvadų: kur gali būti bendradarbiavimo liestinės?

Išorės santykiai ir užsienio reikalai Europos Sąjungoje nuo 2009 m. gruodžio 1 dienos įsigaliojus Lisabonos sutarčiai kuruojami aukštojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai, tačiau Europos Komisijos Išorės santykių generalinis direktoratas formuluoja išorės santykių politiką ir šioje srityje palaiko ryšius su keturiais Komisijos generaliniais direktoratais, tarp kurių nėra RPD. Aukščiau aptartų institucijų ir jų funkcijų apžvalga, žvelgiant iš regioninio bendradarbiavimo perspektyvos, rodo, kad egzistuoja ir galimybės, ir iššūkiai plečiant ES bendradarbiavimą ELPA ir EEE mastu. Nauja bendradarbiavimo praktika galėtų apimti partnerius europiečius ELPA šalyse. Diferenciacijos tarp „kaimynų europiečių“ (geografinės Europos šalys su europine tapatybe, kurių istorija susijusi su Europa) ir „Europos kaimynų“ (valstybės, nepriklausančios geografinei Europai ir neturinčios europinės tapatybės) logika gali būti taikoma ir keturioms ELPA valstybėms, įvardijamoms kaip Europos šalys – Islandijai, Norvegijai, Lichtenšteinui ir Šveicarijai. Kartais šie vadinamieji skeptiškieji europiečiai galėtų, jei norėtų, prisidėti prie europinės

³¹ Jungtinis komitetas pateikia pažangos ataskaitą EEE Tarybai, kuri atsižvelgia į EEE Jungtinio parlamentinio ir EEE Konsultacinio komiteto rezoliucijas. EEE Taryba, <http://www.efta.int/content/eea/institutions/eea-council>, 01 02 2009.

tapatybės, gerovės ir demokratijos raidos bei demokratijos deficito mažinimo, pasiremdami sukaupu bendradarbiavimo ir demokratijos puoselėjimo patyrimu, jau nekalbant apie politinio ir institucinio tinklo Europoje stiprinimą. Todėl svarbu nustatyti matmenis ir vektorius, kuriuose galima sukurti didesnę pridėtinę vertę ES ir ELPA bendradarbiavimui, remiantis anksčiau aptartų institucijų sąveikos pagrindais.

Viena iš perspektyvų yra ES „švelniosios“ integracijos (be visavertės narystės) vystymas, ES ir ELPA įgyvendinant naujus pirminius projektus. Europos Sąjungos politinė ir ekonominė trauka ir sukaupta patirtis įgalina pasiūlyti pagerinto bendradarbiavimo su „turtingomis ES kaimynėmis“ gaires. Kita vertus, po ES plėtros 2004 m. ir 2007 m. bei po Rytų partnerystės paskelbimo 2009 m. gegužę neatmestinas skepticizmas iš Pietų Europos šalių pusės, nenorinčių stiprinti „šiaurinio ES matmens“.

RPD ir RK bei ELPA ir EEE *modus operandi* tarpusavyje turi mažai ką bendro. Pirmos dvi institucijos rūpinasi sanglauda ir regioniniu bendradarbiavimu tarp ES šalių ir jas sudarančių regionų, o ELPA ir EEE pagrindinis tikslas yra dalyvavimas bendroje su ES vidaus rinkoje. Tačiau, nors šios iš pirmo žvilgsnio struktūrinės ir funkcinės trajektorijos prasilenkia, minėtos organizacijos gali praplėsti tarpusavio bendradarbiavimą esant politinei valiai. Dabartinės ekonominės ir finansinės krizės metu glaudesnio bendradarbiavimo galimybės paradoksaliai padidėja. Islandijos finansiniai sunkumai ir *de facto* bankrotas padidino ES narystės rėmėjų gretas tarp rinkėjų ir politinio elito.³² Be to, 2009 m. vasarį Šveicarijos piliečiai referendume pritarė laisvo judėjimo principų taikymui naujausioms ES narėms Bulgarijai ir Rumunijai. ELPA šalių politinis artėjimas link ES atveria galimybes ieškoti naujų bendradarbiavimo formų ir dimensijų.

RPD siekia mažinti skirtumus tarp ES šalių ir regionų bei plėsti jų ryšius, tačiau Sanglaudos skatinimo veiksmų programa 2007–2013 metams nemini ELPA ar EEE ELPA šalių. Nei viena RPD programa ar priemonė nepaima EEE ELPA. Vienintelis Paramos ES plėtrai instrumentas orientuojasi į ES šalis kandidates (Kroatija ir Makedonija). Generalinio direktorato penktoji pažangos ataskaita nemini bendradarbiavimo ar jo plėtojimo su ELPA, EEE ir RK. Visgi vienas iš ES sanglaudos tikslų yra bendradarbiavimo abipus sienos skatinimas, kuris galėtų būti orientuotas į, kaip RPD veiklos 2009 m. planas teigia, „potencialias šalis kandidates“.³³

Šiais laikais „sienos“ koncepcija tarptautiniuose santykiuose turi platesnę reikšmę: sienos ne tik skiria, bet gali ir jungti. Regionai nacionaliniu ir subna-

³² Tiesa, 2010 m. sausį Islandijos prezidentui atsisakius pasirašyti parlamento priimtą teisės aktą, leidžiantį valstybei skolintis ir taip kompensuoti prarastas britų ir olandų indėlininkų lėšas, laikytas bankrutavusiame Islandijos banke, Didžioji Britanija ir Nyderlandai neoficialiai išreiškė nepritarimą greitai Islandijos narystei ES.

³³ Veiklos planas, http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/document/amp2009_en.pdf, 02 02 2009.

cionaliniu lygmeniu apima dvi perspektyvas³⁴ – modernią ir postmodernią.³⁵ Postmodernizmas tarptautinėje politikoje pripažįsta daugelio veikėjų, ne tik valstybių, ir „švelniojo“ saugumo svarbą. Regionai gali būti kuriami aukštyneigiu būdu, t.y. ne tik vyriausybės iniciatyva, bet ir subvalstybinių veikėjų, tokių kaip NVO, pasienio regionai, universitetai, savivaldybės ir pan. Postmodernus požiūris neteikia didelės reikšmės politiniam ir kolektyviniam homogeniškumui ir pripažįsta daugialypę tapatybę, kuri gali egzistuoti tuo pat metu. Politiniai veikėjai socializacijos metu gali įgyti persidengiančią, besikeičiančią ar net visai kitą tapatybę. Remiantis šia idėja, verta vystyti bendradarbiavimą apibus sienos su „Europos šalimis“ RPD mastu ir pasinaudojant RK ekspertize subnacionaliniu lygiu. Esant politinei valiai ne tik ES šalyse, bet ir tarp „skeptiškųjų europiečių“, siekiant plėsti ES RPD turėtų persvarstyti savo geografinius veiklos vektorius naudodamas savo plėtros priemonę. Kadangi RPD yra atsakingas ir už ES Solidarumo fondą, šis galėtų būti tikslingai panaudotas teigiamo įvaizdžio kūrimui ELPA šalyse. RPD ir RK turi bendradarbiavimo patirties leidžiant bendrus leidinius apie ES regionus ir miestus³⁶ bei organizuojant regioninei politikai skirtas konferencijas.³⁷ RPD gali tęsti šią praktiką plėsdamas geografinę imtį ir įtraukdamas ELPA šalis. Tai padidintų Europos idėjos plėtrą, apskaitimą informaciją ir tinklokūros galimybes nacionaliniu ir subnacionaliniu lygiu.

RK nuomonių atnaujinimas, priimtas ketverių metų laikotarpiui (2006–2010 m.), ir Komiteto politiniai prioritetai 2008–2010 metams rodo, kad trūksta bendradarbiavimo su RPD, ELPA ir EEE.³⁸ Tačiau, nepaisant to, jog RK yra konsultacinė institucija, ji gali tapti vienu iš ES ir ELPA suartėjimo mechanizmų. Patariamoji RK funkcija Europos Sąjungoje nekelia rūpesčio kitoms šalims dėl įtakos jų suverenitetui. Vienas iš Komiteto organų yra Biuras, kurį sudaro vien ES valstybių atstovai. Stebėtojo statuso Biure suteikimas ELPA šalių subnacionalinio lygmens atstovams padidintų patrauklumą vietos ir regioninėms institucijoms ir praplėstų politinių konsultacijų tematiką.

Panašų institucinį bendradarbiavimą galima išplėsti ir RK Komisijose, plenarinėse sesijose ir partinėse grupėse. Didesnė institucinė sanglauda subnacionaliniu lygmeniu padidėtų kartu mažinant „demokratijos deficitą“, kadangi nauji partneriai galėtų artimiau stebėti ir komentuoti jų interesus veikiančių ES sprendimų formavimąsi ir priėmimą. Be to, išsigaliojus Lisabonos sutarčiai, RK statusas išauga, nes Komitetas galės kreiptis į Europos Teisingumo Teismą.

³⁴ Acharya A., Regionalism and emerging world order: sovereignty, autonomy, identity, in Breslin Shaun, Christopher W. Hughes, Nicola Phillips and Ben Rosamond, eds, *New regionalisms in the global political economy*, London, Routledge, 2002, 30.

³⁵ Postmodernumo bruožai tarptautinėje politikoje yra neapibrėžtos sienos, tinklo kūrimas ir svarba, saugumo marginalizavimas, suvereniteto mažėjimas.

³⁶ Pvz., „Europos regionai ir miestai – RK Naujienlaiškis – Specialus numeris, parengtas su RPD, 2007 lapkritis“, http://www.cor.europa.eu/migrated_data/opendays2007.pdf, 02 02 2009.

³⁷ Regioninė politika, http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperation/interregional/ecochange/index_en.cfm, 02 02 2009.

³⁸ Nuomonės ir rezoliucijos: <http://www.cor.europa.eu/pages/DocumentTemplate.aspx?view=folder&id=f31fdade-9fac-4462-a3ea-07fd71019b44&sm=f31fdade-9fac-4462-a3ea-07fd71019b44>, 03 02 2009.

Siekiant išplėsti ekspertizės lauką apie daugiapakopį valdymą ir bendradarbiavimo perspektyvas tarp ES ir ELPA šalių aukščiau aptartų institucijų fone verta pagalvoti apie ELPA valstybių ekspertų ir politikų dalyvavimą „Atvirų durų“ renginiuose (Europos regionų ir miestų savaitė), kuriuos organizuoja RPD ir RK. Papildoma ekspertizė galėtų prisidėti prie iniciatyvų dėl bendradarbiavimo skatinimo.

Kitas politinis projektas – Europos teritorinio bendradarbiavimo grupės – iš esmės atveria vartus platesniam ELPA šalių įsitraukimui. TEBG gali būti įkurta prie išorinių ES sienų, jei tai leidžia ne ES šalių susitarimai su Europos Sąjunga. Šios grupės gali kreiptis dėl 2007–2013 m. ir vėlesnių programavimo periodų, prašydamos finansuoti naujus bendradarbiavimo projektus ir rengti ekspertų, nagrinėjančių bendradarbiavimą abipus sienos, susitikimus. Kai kurios ELPA šalys, ypač Norvegija ir Šveicarija, nuo seno dalyvauja bendradarbiavimo abipus sienos projektuose, tad tikėtina, kad esant TEBG šis bendradarbiavimas intensyvės.³⁹ RK su vietos ir regioninėmis asociacijomis yra parengęs ne vieną bendros veiklos planą, bet visi jie neturi nieko bendra su ELPA šalimis, nepaisant Norvegijos ir Šveicarijos subnacionalinių institucijų dalyvavimo dviejose asociacijose. Atsižvelgiant į tai, Komitetas galėtų skirti daugiau dėmesio ELPA dimensijai, kurios atstovai jau dalyvauja bendroje veikloje su RK. Kita subnacionalinė funkciškai ir geografiškai išplėsto bendradarbiavimo galimybė yra Merų susirinkimai, kuriuos įkūrė ES, siekdama skatinti tvarų energijos naudojimą miestuose, bet šiuose susirinkimuose ELPA valstybių atstovai taip pat nedalyvauja.

Iš kitos pusės, ELPA ir EEE sandara taip pat leistų plėsti bendradarbiavimą su atitinkamomis ES institucijomis. ELPA Taryba siekia plėtoti ryšius su kitomis valstybėmis, jų sąjungomis ir tarptautinėmis organizacijomis. Kaip ministrų/ambasadorių forumas Taryba galėtų kviesti atsakingus ES pareigūnus dalyvauti bendrus interesus apimančiose diskusijose ir visos keturios ELPA šalys nagrinėtų klausimus, kurie orientuojasi ne tik į bendrosios vidaus rinkos veikimą. EEE struktūra neapima RPD ir RK, tačiau finansinis ELPA ir EEE šalių indėlis siekia sumažinti socialinius ir ekonominius nelygumus visoje EEE, o tai dera su RPD tikslais. Tokia bendra sandara sudaro palankų klimatą potencialiai suderinamiems požiūriams ir didesnei politinei sanglaudai EEE. Apžvelgtas ES, ELPA ir EEE institucijų tinklas turi kai kurių galimybių susieti tarpusavyje susijusias problemas, gilinti apsiikeitimą informacija ir skatinti dalyvaujančius partnerius galvoti apie bendrus tikslus. Bet kuriuo atveju aptartų institucijų veiklos ir funkcijų trajektorijos šiuo metu praktiškai neturi „liestinių“ dėl skirtingų tikslų, funkcijų ir atsakomybės ribų. Norint tiksliau išsiaiškinti, ar tikslingas siūlomas bendradarbiavimo gilinimas tarp ES ir ELPA straipsnyje nagrinėtų sandaros ir funkcijų kontekste, reikia papildomai analizuoti kitas ES institucijas, ypač kuruojančias išorinių santykių aspektus. Galbūt jose bendradarbiavimo sinergija turi didesnę potencialą.

³⁹ Pvz., bendradarbiavimo abipus sienos projektas apie Ženevą (tarp Šveicarijos ir Prancūzijos) skatina tinklų pasienyje kūrimą su ES (Levrat et al. 2007).